

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 6.

Tilleggsspørsmål nr.

Emne: Folkelege musikkinstrument.

Oppskr. av: G. Henssen.

(adresse): Dagali Geilo.

Fylke:

Buskerud

Herad:

Hol (Uvdal-Nore)

Bygdelag:

Dagali

Gard:

Fagerliurd

G.nr. 104

Br.nr. 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Folkelige musikkinstrument.

Jeg kan desværre ikke gi noen videre opplysninger om instrumentet her fra, da bygda bestandig har vært fattig på musikkinstrumenter og musikk-utøvere. Så lenge jeg kan huske tilbake (1876-78) har det ingen vært her, som har vært nevnt (her) som flinke spillere.

Vi har hatt en, Gregar Larsen Hagen, som spilte på forskjellige instrumenter, men omstendighetene gjorde, at han ikke fikk høve til å øve som han selv vilde og hadde lyst til. Det fortelles, at en gjøtergutt i 1850-60 årene hadde laget en fele, som senere blev opbevart på en seter på Rånatten, og da Gregar var der på arbeide, var fele flittig i bruk.

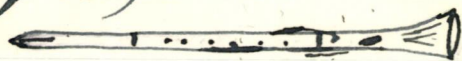
Det var sikkert ikke noe stasarbeide for felemakeren hadde vist ikke beste sort redskaper. Dog gjorde den sin nytte. Stungen var av lagl og

2

alt var „heimelaga“. Fela er nu forsvun-
net, og er sansynligvis gått istykker og
brent.

Hårånatten var et yndet sted for vei-
demenn. Her tok alle fullkorer inn både,
da de reiste til fjells og kom ned igjen. Hit
blevjet og bar de fangsten og hentet den
igjen på vinterføre med hest og slede.
Snarefangerne holdt til her i uker og må-
neder. Hårånatt-fela var da flittigi bruk,
og det var mange som forsøkte sig; men
virkelige spilletmann trær vi ikke til.
Dette instrument stod den gang ikke høit i
kurs. Folk holdt det for et syndens in-
strument. Vilde ungdommen ha felemusikk
til sine sammenkomster, måtte den her-
les fra nabobyggdene - Tomhøvd. Rukke-
dalen eller Urdab.

Gregar eide også klarinet og var flink
på den. Heller ikke dette instrument finnes nu,
og ingen vet, hvor den er blitt av. Hans søn,
Lars Hagen, forteller, at det var delt i tre de-
le og hadde flere klaffer. Den hadde et
mundstykke (fjar.)

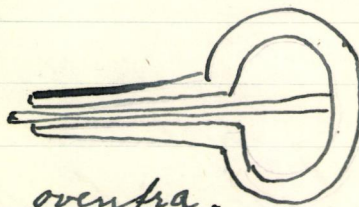
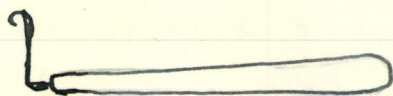

Mindre trefløiter av forskjellige stør-
relser fantes også, og der var flere som var
flinke til å spille på dem. Jeg nevner her
flere - Gregar Hagen - Steingrim Moen og Ole
Johnplassen, som av og til arbeidet her
i bygden. Fløiten var også tredelt, men
uten klaffer. Nu er heller ikke slike
å finne. Selje-fløiter, Vierfløiter o. l.

gjøres den dag i dag.

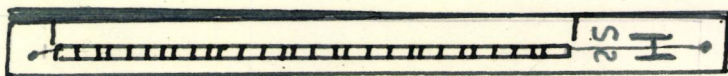
Munnharpje bruktes meget. Bygdesme-
dene laget slike og særlig var Halvør Ape-
dokken den alde 1840-50-arene meget
flink. Munnharpjene hadde forskjellige
størrelser og former.

Sett fra siden. ovenfra.

Asle Aasen - 1800 og utover var spillemann.
Likedan Halvør Ape-dokken d. y 1880-90
var også bra spillemann.

Derimot var salmodikon et in-
strument som det ser ut til fantes på
hver gård så å si. Nu er også dette in-
strument for det allerreste forsvunnet og
ute av bruk, skjönt det er billigt å an-
skaffe og lett å spille melodier på.

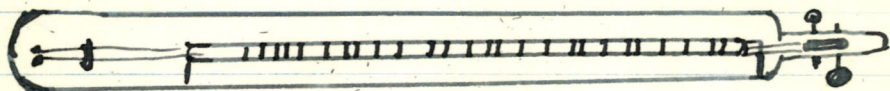

En salmodikon er oftest laget av lyn-
ne fjaler med større endestykker og li-
met sammen. Den har følgende mål:
91 cm lang, 8 cm bred og 4,4 cm tykk.

Størrelsen var forskjellig.

En salmodikon, jeg har, etter Gisle
Hansen, lærer i Dogali 1835-39-sene-

re larer i Vore og Uvdal i arevis er
noe anderledes enn andre. Den har
hals og glass til 2 strenge - andre har
bare en. Målene her er: lengde 80 cm
halsar er 8,4 cm. Hele lengden er da 88,4 cm
bredde 10 cm tykkelse 6,8 cm. Gripebrettet
er ens for alle 57 cm, bredde 2 eller 2½ cm.

Hvorfra instrumentet er kommet vites
ikke og heller ikke hvem som først laget
den. Her i bygden blev de gjort av nære-
nyttige personer og var således, heimelagde.
De blev enten hullet ut av et eneste trestykk-
ke med eller uten bund - eller laget av
4 fjaler med endestykker og limet sam-
men. Gripebrettet var innfelt med dele-
stenger av jern eller messing. De brukte
almindelige farmstrenger

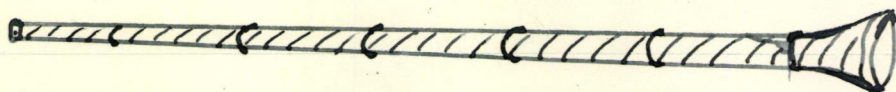
Som noter bruktes sifre.
5 6 7 1 2 3 4 5 6 7 1 2 3 4 5 6

Der hørte med 4 tabeler, med 4 skalaer
er på hver - ialt 16 skalaer.

Mens salmodisjon var i bruk, var
der mange flinke spillere. Det var sær-
lig salmer og sange som blev brukte;
men man spilte også vesetoner og dau-
sermusik, og det finnes dem som greier
det den dag i dag. Jeg skal nevne no-
en som var særlig flinke. Gregar Høyen,
Steingrum Moen, Margit Moen, Psten Klä-
set og Ole Paulsen. En Telemarkere
var en bitover her på arbeide. Han var

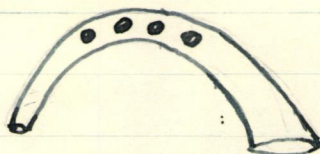
meget flinke - (Germund Johnsjord.)

Lur - her er navnet - Harpipa - var laget av firu eller gran. De jeg har sett var virret med bjørkevever - og holdt forøvrigt sammen med smale bånd laget av vidjetrevister. Lyden fikk man til ved mundstillingen og variasjoner i lyden ved sterkere og svakere luftpress. -

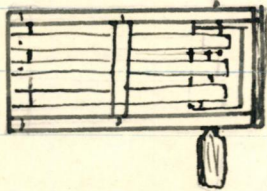
Lur eller harpe av bare never har jeg ikke sett eller hørt om - heller ikke lur med huller eller mundstykke.

Prillar-hörn (prillarhörn) var laget av bukkethorn og åpningen var som på en lur. Den hadde 4 huller, og jeg tror man bare brukte hullerne for å variere tonen.

Skralla eller - geitesteramma - blev også laget treime (Heimelaga). Skralla bestod av en grime. Innen i den var en rull med utskarne renner. Grimen hadde et trestre, og så laget man fjærer av tre og fastet på bakstykket i grimen. Der var flere fjærer etter størrelsen. Ved å sveive rundt mid

5.6
6
rullen klasket fjærene ned i skårene
og frembrakte en skratterende lyd,
som skremte geitene. Derav navnet -
Geiteskrama - geiteskralle.

I 1870-80 årene og utover begynte en-
raders trekkspill (håndorgel) å få inn-
pass; men disse er nu slått ut av de
nu så moderne flere raders trekkspill,
der koster likeså mange hundrekroners
sedler som de første kostet i en eller ti kro-
nesedler. Likevel finnes ikke så få av dem.

Her er flere feler nu enn før av
begge slags - haringfele - flaffele. -

Orgler som først ble bygget i 1900.
Nu er de flere av dem, men kun et
piano. Derimot er de blitt mange
flere strengeinstrumenter - citrer, gitarer,
mandoliner a. l.

Dagali den 24 jan. 1948.
E. Steensen